Turkish Studies *Historical Analysis*

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 185-199

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22698

ISSN: 2667-5552

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 01.02.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (14.02.2019)- Referee 2 (14.04.2019)- Referee 3 (15.03.2019)- Referee 4 (15.02.2019)

This article was checked by iThenticate.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUİKASTI VE SUİKASTIN İSTANBUL BASININDAKİ YANSIMALARI

Mustafa ÇADIRCI - Hüseyin MERTOL** - Ömer ÇELİKKOL****

ÖZ

1856 yılında Bağdat' ta dünyaya gelen Mahmut Şevket Paşa, babasının da isteğiyle askerlik mesleğine yönelmiştir. 1877'de Mekteb-i Harbiye' ye giren Paşa 1882'de mezun olmuş, çeşitli askeri görevlerde bulunduktan sonra asıl şöhretini 31 Mart olayını bastırmakla görevli Hareket Ordusu Kumandanlığını üstlenmekle elde etmiştir. Ardından I.,II. ve III. Ordu Müfettiş-i Umumisi unvanını alan Mahmut Şevket Paşa İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde Harbiye Nazırı olarak ilk kez kabineye girmiştir. Hakkı Paşa'nın istifasının ardından kurulan Sait Paşa'nın kurduğu hükümette de nazırlık görevini sürdüren paşa, 23 Ocak 1913 tarihli Babıali Baskını sonrasında İttihatçıların desteği ile Sadrazamlık ve Harbiye Nazırlığı görevine getirilmiştir. Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa; Harbiye Nezaretindeki çalışmalarını bitirdikten sonra yaverleri ve şoförüyle beraber Babıali' ye gitmek için tramvay yoluna geldiği sırada 11 Haziran 1913 tarihinde, otomobil içinde, Beyazıt'ta uğradığı bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Bu çalışmada; suikastın kimler tarafından yapılmış olabileceğinin irdelenmesinin yanı sıra, suikastın toplum üzerindeki etkisi, dönemin önde gelen İstanbul gazetelerinden Tanin, Tasvir-i Efkâr, Tercüman-ı Hakikat ve İkdâm gazeteleri üzerinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır.

* Öğretmen-MEB, E-posta: mustafacadirici@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilgileri Öğretmenliği, E-posta: huseyinmertol@sdu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, E-posta: omercelikkol@sdu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Mahmut Şevket Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Suikast, İstanbul Basını

MAHMUT SEVKET PASHA'S ASSASSINATION AND THE IMPRESSIONS OF THE ASSASSINATION IN İSTANBUL PRESS

ABSTRACT

Mahmut Şevket Pasha; who was born in Bagdat in 1856, tended to be a soldier with also his father's desire. The Pasha, who had joined to military college in 1877, graduated in 1882. After having been in some military mission, he took his essential honor by assuming The Commander of the Action Army who is in charge quelling the continuance of the 31 March incident. After that Mahmut Şevket Pasha; who took the grade of First, Second and Third Army Inspector, had joined to the cabinet as War Minister in İbrahim Pasha's cabinet for the first time. Mahmut Şevket Pasha also pressed ahead War Minister in the government which Said Pasha formed after Hakkı Pasha's resignation. Mahmut Şevket Pasha was assigned as Grandvizier and War Minister by supporting of the Unionists after Babıali invasion dated 23 January 1913. Mahmut Şevket Pasha, who was Grandvizier and War Minister, had been killed in a car in Beyazıt as a result of assassination when he came to tramway road with his military assistants and his driver to go to Babıali in 11 June 1913.

In this workout, it has been tried to observe besides the research about by whom the assassination might have been committed and the impression of the assassination on the public opinion by the movement on the leading newspapers of İstanbul Press; Tanin, Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat and İkdam.

STRUCTURED ABSTRACT

The assassinations have been carried out for various reasons throughout history and in some cases have been murders that have an impact on the fate of states and societies. In the assassination types of political characteristics according to the purpose of construction, in some cases, the idea of reducing the legitimate power by targeting a prominent figure of the state and society by acting within a certain plan has been an important starting point. In the Ottoman Empire; Sultan II. At a time when the Sultan lost his power and the Committee of Union and Progress had begun to have an effect on the government, which started after the March 31st incident in 1909, which resulted in Abdülhamit being dethroned, the Third Army Commander Mahmut Şevket Pasha of Salonica, whose name was said to be the has also come to the fore.

This assassination occurred as follows. Mahmut Şevket Pasha's car, Beyazıt Square at the point of Divanyolu near the Saka fountain came. Meanwhile, the car stopped at a funeral procession of a woman called Saraylı Hanım. Other than the car itself; Seryaveri Eşref and Bahriye Mülazım-ı Evveli Yaver İbrahim Beyler and his servant Kazım

Ağa and the driver İsmail Hakkı. A part of the killers, some of which are located outside the car of the killers waiting a bit away from the pretext of repair. As soon as the Grand Vizier's car stops; TopalTevfik, Ziya, Nazmi, Şevki, Mehmet Ali, Abdullah Safa, Abdurrahman and the driver of the killer group of Cevat started fire immediately. The first bullet hit Mahmut Şevket Pasha's right cheek while the second and third bullets hit him. Kazım Ağa, who started to come back and started to respond, was wounded and Eşref Bey and his driver İsmail Hakkı Kaz nothing happened. In the meantime, jump to the level of the car of Mahmut Sevket Pasha, Pasha three or four more bullets in the head by breaking the Topal Tevfik pedestrian, his friends fled with cars from there. Mahmut Şevket Pasha, who was transferred to Harbiye Ministry immediately after being unconscious for about an hour, died there (Danişmend, 2011: 557-558).

They put an end to Pasha's life with an assassination on 11 June 1913. The people in question were Mahmut Şevket Pasha; In addition to the assassination carried out by the car from the Ministry of War during the course of the Babiali, the assassination of prominent statesmen and the reduction of the government by taking advantage of the turmoil, however, were not successful. Both the effective efforts of the Istanbul Guard Cemal Bey and the Chief of Police Azmi Bey, as well as the harsh measures taken by the government and the majority of those who played a role in the murder of Mahmut Sevket Pasha were caught in a short period of time and an atmosphere of turmoil was prevented without allowing other assassinations to take place. Details of the assassination incident and the developments after the assassination were announced in the Istanbul newspapers of the period. The news about the developments in the trial of the people who were involved in the incident until the assassination of those involved in the murder of Mahmut Şevket Pasha and the trial of those people in the judicial court of the time, Divan-ı Harb-i Örfi, found their place in the newspapers. According to the press information; After the court process was completed in a short period of time, a total of 24 people were executed in absentia because some of them fled abroad. Furthermore, three people were ordered to shave for fifteen years and two people were sentenced for life to life and eight people were detained on the grounds that they had nothing to do with the incident. In the meantime, many people were sent into exile, citing peace and security in the country and especially in the capital.

Keywords: Mahmut Şevket Pasha, The Union and Progress Association, Assassination, İstanbul Press

1.Giriş

Suikastlar, tarih boyunca çeşitli sebeplerle gerçekleştirilmiştir ve bazı hallerde devletlerin ve toplumların kaderi üzerinde etkili olabilecek özelliğe sahip cinayetler olmuşlardır. Yapılış amaçlarına göre siyasi özellik gösteren suikast türlerinde ise, bazı durumlarda, belirli bir plan dâhilinde hareket edilerek devletin ve toplumun önde gelen şahsiyetleri hedef alınıp meşru iktidarlara düşürme fikri önemli bir hareket noktası olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle sonuçlanan 1909 yılındaki 31 Mart Olayının ardından Padişah'ın gücünü yitirip İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidar

üzerinde etkili olmaya başladığı bir dönemde ismi söz konusu cemiyet ile anılan Selanik'teki Üçüncü Ordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa da ön plana çıkmıştır. Hareket Ordusu'nun başında İstanbul'a gelerek 31 Mart Olayı'nın bastırılmasında önemli rol oynaması, Babıali Baskını ile Kamil Paşa hükümetinin düşürülmesinde etkili olması ve ardından sadrazamlık ve harbiye nazırlığı görevlerini birlikte üstlenmesi ise Paşa'nın tarih ve siyaset sahnesinde yıldızının parlamasında etkili olmuştur. Ancak; 23 Ocak 1913 yılında gerçekleştirilen Babıali Baskını sonucunda Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın ölümü ve mevcut hükümetin düşürülmesi, aynı zamanda ileride dönemin Harbiye Nazırı ve Sadrazamı olacak Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikastla öldürülmesi ile neticelenecek olayların da başlangıcını oluşturmuştur.

Balkan Savaşı'nın en ağır döneminde gerçekleşen Babıali Baskını; Meşrutiyetin siyasi hayatına, hükümet darbesi kavramını sokan ve bir avuç fedai ile iktidarın değiştirilebilmesinin mümkün olduğunu gösteren bir gelişme olmuştur ve bu tarihten sonra meşru olmasa bile fiili geçerliliği kabul edilmiş bir yol olarak darbe yoluyla iktidara geçmek fikri iktidar adaylarının tercih listesine girmiştir(Alkan, 2006: 207)

1. Suikasta Dair Duyumlar ve Mahmut Şevket Paşa'nın Uyarılması

Mahmut Şevket Paşa'ya karşı yapılacak bir suikast girişiminden haberdar olduğu ve Paşa'nın bu konuda uyarıldığına dair çeşitli haberlere dönemin önde gelen İstanbul gazetelerinde yer verildiği görülmektedir. Gazete haberlerinde bahsedildiğine göre; Mahmut Şevket Paşa son olarak suikasttan önceki Salı akşamı dikkatli olması konusunda uyarılmasına ve çeşitli güvenlik tedbirleri alınmasına yönelik çabalara olumlu cevap vermemiştir.

13 Haziran 1913 tarihli İkdâm Gazetesi'ndeki bir haberde Jön Türk Gazetesi'nin de askeri makamlara dayandırarak verdiğini belirttiği bilgilere göre Mahmut Şevket Paşa'ya aleyhinde bir suikast hazırlığında bulunduğu suikasttan bir gün önceki Salı akşamı bildirilmiştir. Fakat Paşa çevresindekilerin de ısrarlarına rağmen hiçbir şekilde özel güvenlik tedbirleri alınmasına izin vermemiştir.¹

Yine Jön Türk Gazetesi'nden alıntı yapılarak verilen Tanin Gazetesi'ndeki bir başka haberde ise Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen saldırının tam anlamıyla bir suikast özelliği taşıdığından bahsedilmiştir. Katillerin Beyoğlu'nda aranması gereken bir örgütün üyeleri oldukları ve burada birkaç haftadan beri suikast için en küçük ayrıntıların bile kararlaştırılmakta olduğu iddia edilmiştir. Haberin devamında suikastın ciddi bir keşif ve planlama eseri olduğuna dair ayrıntılardan da bahsedilmiştir. Ayrıca suikasttan önceki Salı akşamı Sadrazam Paşa'nın kendisine karşı bir suikast düzenleneceğinden haberdar edildiği, yakınları tarafından bir takım tedbirler alması konusunda tavsiyelerde bulunduğu anlatılmıştır (Karaer, 1998). Buna rağmen Paşa'nın uyarılara kulak asmayarak yanına alması tavsiye edilen askerleri de kabul etmediğinin altı çizilmiştir. Bunun üzerine Babıali'de gereken tedbirler alınmıştır, ancak Sadaret ile Harbiye Nezareti arasında hiçbir önlem alınmamış katillerin de en çok bu durumu dikkate aldıklarının anlaşıldığına vurgu yapılmıştır.²

2. Suikastın Meydana Gelişi

Birçok hususları halen aydınlığa kavuşmamış olan Mahmut Şevket Paşa'nın katli ile ilgili kesin hükümler vermek oldukça güçtür. Özellikle gerçek tertipçilerinin kimler olduğu konusunda hala soru işaretlerinin bulunduğu suikast aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Vaka günü Babıali'ye gitmek üzere Harbiye Nezareti'nden hareket etmiş olan Mahmut Şevket Paşa'nın otomobili Beyazıt Meydanı'nın Divan Yolu'na çıkan noktasında Saka çeşmesi civarına gelmiştir. Bu sırada Saraylı Hanım denilen bir kadının cenaze alayından dolayı otomobil durmuştur.

¹İkdâm Gazetesi, "Suikast Malum imiş", 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²Tanin Gazetesi, "Suikast Tertibatı", 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

Otomobilde kendisinden başka; seryaveri Eşref ve Bahriye Mülazım-ı Evveli Yaver İbrahim Beyler ile uşağı Kazım Ağa ve şoför İsmail Hakkı bulunmaktadır. Katillerin bir kısmının içinde bir kısmının da dışında bulunduğu katillere ait otomobil de biraz ötede tamir bahanesiyle beklemektedir. Sadrazam'ın otomobili durur durmaz; Topal Tevfik, Ziya, Nazmi, Şevki, Mehmet Ali, Abdullah Safa, Abdurrahman ve şoförleri Cevat'tan oluşan katil grubu derhal ateşe başlamıştır. İlk kurşun Mahmut Şevket Paşa'nın sağ yanağına, ikinci ve üçüncü kurşunlar ise yaver İbrahim Bey'e isabet ederek yaverin hemen orada ölümüne neden olmuştur. Dışarı çıkıp karşılık vermeye başlayan Kazım Ağa yaralanmış, Eşref Bey ile şoför İsmail Hakkı'ya bir şey olmamıştır. Bu sırada Mahmut Şevket Paşa'nın otomobilinin basamağına atlayarak pencereden Paşa'ya dört kurşun daha sıkıp beynini parçalayan Topal Tevfik yaya olarak, arkadaşları ise otomobil ile oradan kaçmışlardır. Hemen Harbiye Nezareti'ne nakledilen Mahmut Şevket Paşa burada bir saat kadar şuursuz bir şekilde kaldıktan sonra ölmüştür(Danişmend, 2011: 557-558).

Mahmut Şevket Paşa'nın katledilmesini bir etkiye tepki durumu olarak doğal karşılayan ve beklenen bir olay olarak değerlendiren İsmail Hami Danişmend, olayların bu aşamaya gelmesinde İttihatçıların sergiledikleri tutum ve davranışların da önemli bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Hükümeti bir baskınla ve zorla ele geçirmekle suçladığı İttihatçıların davranışı karşısında muhaliflerinin de aynı yolda hareket etmelerinin doğal karşılanması lazım geldiği fikrindedir.

İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi adlı eserinde Danişmend konu ile ilgili şunları söylemektedir: “Şiddet şiddetle ve kan da kanla karşılaşır. Tabiatın da, tarihin de kanunu böyledir. 'Su testisi su yolunda kırılır' darbimeseli bu ezeli ve ebedi hakikatin amiyane bir ifadesinden başka bir şey değildir. Kanla, baskınla, çetecilikle ve zorbalıkla kabine devirmek usulünü İttihatçılar icat etmiş oldukları için, muhaliflerin de kendilerine aynı silahla mukabele etmeleri pek tabiidir. (...)” (Danişmend, 2011: 555).

3.Basına Yansıyan İlk Bilgiler

Mahmut Şevket Paşa'ya yapılan suikast ile ilgili haberler, olayın meydana geldiği günden, yani 11 Haziran 1913 tarihinden itibaren İstanbul basınında yer almaya başlamıştır. Suikasta dair ilk bilgiler gerek resmi beyannameler, gerekse gazetelerin kendi haber kaynaklarına dayanarak verdikleri haberler şeklinde İstanbul basınında yer bulmuştur. Olaya dair gazetelerde yer alan haberlere bakıldığında bazı ayrıntılar konusunda çelişkili haberler yer alsa da suikastın nasıl meydana geldiği ve suikastçılar ile ilgili ilk bilgilere ana hatlarıyla ulaşmak mümkün olmaktadır.

Konu ile ilgili olarak 11 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat gazetesinde yayınlanan “Beyanname-i Resmîye” ye göre; 11 Haziran sabahı, Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nezareti'nden Babıali'ye geldiği esnada, Beyazıt Meydanı'nda otomobili üzerine kimliği belirsiz şahıslarca on el silah atılmıştır. Olay, Paşa'nın otomobilinin Beyazıt Meydanı'ndan Divan Yolu'na sapacağı sırada yol tamirâtı ve bir miktar kalabalık sebebiyle durmaya mecbur olduğu sırada meydana gelmiştir. Saldırı sebebiyle yaralı olarak Harbiye Nezareti'ne dönen Sadrazam Paşa aldığı yaralardan ötürü yarım saat sonra son nefesini vermiştir. Yaveri olarak yanında bulunan Bahriye Mülazımı İbrahim Bey de atılan mermilere hedef olarak vefat etmiştir. Olayın ardından Heyet-i Vükela Harbiye Nezareti'nde toplanmış ve askeri birimler tarafından güvenliğin sağlanması için gereken bütün önlemler alınmıştır. Katillerden biri olduğu düşünülen Topal Tevfik ismindeki şahıs da Gedikpaşa yakınlarında bir tuvaletin içinde yanında iki tabanca ve bir miktar mermi ile yakalanmıştır. Polis konu ile ilgili geniş bir araştırma başlatmıştır.³

Olayın ertesi günü olan 12 Haziran 1913 tarihinde de suikasta dair haberler gazetelerin birinci sayfalarında yer bulmuştur. Gerek Mahmut Şevket Paşa, gerekse olay anında yanında bulunan yaverleri ve diğer yardımcılarının durumları ile ilgili de daha net bilgiler ortaya çıkmaya başlamıştır.

³Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “Beyanname-i Resmîye”, 29 Mayıs 1329(11 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

12 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde olayla ilgili olarak önceki gün Mahmut Şevket Paşa'nın saldırıya uğradığına dair bir haberin şimşek hızıyla İstanbul'un her tarafına yayıldığı belirtilmiştir. Haberin doğruluğuna inanmak istemeyenlerin her başvurdukları yerden duyduklarını doğrulayan cevaplar aldıkları, ancak daha fazla bilgi almayı başaramadıkları ifade edilmiştir. Aradan çok geçmeden olayın ayrıntılarının bir dereceye kadar anlaşılmasına rağmen Paşa'nın hayatta olup olmadığı veya yarasının ağır olup olmadığının meydana çıkmadığından bahsedilmiştir. Gazetede saat bir buçuk ikiye doğru Mahmut Şevket Paşa'ya karşı girişilen suikast ile ilgili gelen açıklamalar nedeniyle duyulan üzüntünün de arttığı belirtilmiştir. Özellikle Paşa'nın aldığı yaralardan dolayı yarım saat ya da bir saat sonra vefat ettiğinin duyulması üzerine mevcut olan derin üzüntünün yerini hüznün ve mateme bıraktığından söz edilmiştir. Ayrıca hükümetin ve güvenlik güçlerinin alacağı ve katillerin yakalanmasıyla sonuçlanacak tedbirlerin de sabırsızlıkla beklenmeye başladığı hatırlatılmıştır.⁴

12 Haziran 1913 tarihli İkdâm Gazetesi'nde "Dünkü Hadise" başlığı altında konu ile ilgili olarak "Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, dün zevali saat on biri on geçte maiyetlerinde yaverlerinden Yüzbaşı Eşref ve Bahriye Mülazım-ı Evvellerinden İbrahim Bey olduğu halde Daire-i Harbiye'den Babıali'ye otomobile binerek Beyazıt Meydanı'nda tramvay makası karibinde sebilin köşesini döndükleri sırada eşhas-ı meçhule tarafından atılan müteaddit kurşunlar ile Sadr-ı müşarünileyh tehlikeli surette mecruh olmuş ve bir saat sonra müteessirsiz vefat eylemiştir. Cenab-ı Hak rahmet eylesin." şeklinde ifadeler yer almıştır.⁵

Yine 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi ise suikast haberini ve katillerden ikisinin yakalandığını "Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Hazretleri dün Beyazıt'ta otomobil içinde bir yaveri ile beraber şehit edilmişlerdir. Katillerden ikisi, Topal Tevfik ile otomobil makinisti Cevat birbirini müteakip derdest edilmişlerdir." üst başlığı ile duyurmuştur.

Haberin ayrıntı ve açıklamalarına aynı sayfada yer alan "Tafsilat" başlığı altında rastlanmaktadır. Alt başlıklardan oluşan haberde Mahmut Şevket Paşa'nın Harbiye Nezareti'nden çıkıp suikastın yapıldığı yere gelişine kadar yaşananlar anlatıldıktan sonra suikastçıların saldırısı ile ilgili bilgiler "Harbiye Nezareti'nde" ve "Canilerin Taarruzu" alt başlıkları ile verilmiştir. Buna göre; söz konusu yerde üç saatten beri tamire muhtaçmış bahanesiyle beklemekte olan otomobilden çıkan, biri sarı pardesülü Ziya ismindeki öteki ise siyah ceketli orta boylu kimseler ile diğer iki kişi tarafından Mahmut Şevket Paşa'nın otomobiline doğru ateş edilmeye başlanmıştır. Ayrıca olaydan hemen önce; oradan geçmekte olan Saraylı Hanım adlı kişinin cenazesi nedeniyle Paşa'nın otomobilinin durmak zorunda kalması katillerin işini kolaylaştırmıştır. Mahmut Şevket Paşa, ilk gelen kurşunla sağ yanağından yaralanmış ardından otomobile sekiz kurşun daha atılmıştır. İşte bu sırada Paşa'nın karşısında ve sol tarafında oturan Bahriyeli Yaveri İbrahim Bey aldığı yaralar nedeniyle hemen ölmüştür. Haberin devamında "Mukabele" ve "Fıraz" alt başlıkları ile; Paşa'nın yanında bulunan Seryaver Eşref Bey ve Kazım Ağa'nın saldırı karşısında silahlarına davrandıkları belirtildikten sonra Kazım Ağa'nın yaralanarak yere düştüğü, Eşref Bey' in ise yara almadığı anlatılmıştır. Ayrıca otomobile⁶ binerek kaçmayı başaran katillerin Aksaray Caddesi, Taşkasap ve Topkapı yoluyla hızla sur dışına çıktıkları ifade edilmiştir.⁷

4. İlk Şokun Atlatılması ve Yeni Kabine

Mahmut Şevket Paşa'nın Beyazıt Meydanı'nda uğradığı bir suikast sonucunda hayatını kaybettiği haberi kendisine iletildiği zaman Padişah Mehmet Reşat son derece üzölmüş ve sadaret

⁴Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Facianın Şuyuu", 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

⁵Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "İstanbul Matbuatı-İkdâm", 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), Cuma, s.3.

⁶Katillerin kaçışını kolaylaştıran söz konusu otomobilin suikast günü akşamüzeri boş olarak elde edildiği, 12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin 2.sayfasında "Tahkikat" başlığı altında belirtilmektedir. Polis müdüriyetine getirilen araç burada sorgulama işini yürüten heyet tarafından incelemeye alınmıştır.

⁷Tanin Gazetesi, "Tafsilat", 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

kaymakamlığı görevinin derhal Hariciye Nazırı Sait Halim Paşa'ya verilmesini istemiştir. Ayrıca Harbiye Nezareti'ne de vekâleten Bahriye Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa getirilmiştir.

12 Haziran 1913 tarihinde hükümet kurma görevini alan Sait Halim Paşa derhal çalışmalara başlamıştır. Ülkenin zor günler yaşadığı söz konusu dönemde yeni hükümeti kurmak da kolay olmamıştır. Dönemin İstanbul gazetelerinde konu ile ilgili yorumlar incelendiğinde Sait Halim Paşa'nın ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı bir dönemde böylesine zor bir görevi üstlenmesinden övgüyle söz edildiği görülmektedir. Ayrıca gazetelerde yeni hükümetin kurulmasının 17 Haziran 1913 tarihini bulmasından ve kabinenin son şeklini almasının gecikmesinin nedenlerinden de bahsedilmektedir.

Bu gazetelerden biri olan İkdâm Gazetesi'ndeki 16 Haziran 1913 tarihli haberde önceki gece dahi son dakikaya kadar yeni kabinenin resmi şekilde kurulamamış olduğu bilgisi verildikten sonra vekiller heyetinin kesin şeklini almasının gecikmesinde adaylardan bazılarının olumlu cevap vermelerinin beklenmesinin etkisi olduğundan bahsedilmiştir.⁸

Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde de yeni kabinenin son şeklini alarak oluşturulmasının gecikmesi ile ilgili bilgiler vardır. “*Kabine Hakkında*” başlıklı ve 16 Haziran 1913 tarihli habere göre kabinenin oluşturulmasının bu kadar gecikmesinin en önemli ve belki de tek nedeni kendilerine bakanlık teklif edilen kişilerden bazılarının yurt dışında bulunmalarıdır. Haberde bu duruma örnek olarak oluşturulmak üzere olan yeni kabinede olması düşünülenlerin önde gelenlerinden Osman Nizami ve Rıfat Paşalar ile Cavit Bey gibi kişilerin yurt dışında oldukları için teklif ve karşılıklı anlaşmanın epeyce bir vakit kaybettirmesi gösterilmiş ve adı geçen kişilerin kendilerine götürülen teklife olumlu cevap vermelerinin beklendiği hatırlatılmıştır.⁹

Kabinede görev alması düşünülen kişilerle yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından yeni kabine 17 Haziran 1913 tarihinde oluşturulmuştur. Yeni kabine üyelerinin kimler olduğu da gazetelerde liste halinde yayınlanmıştır.

18 Haziran 1913 tarihli İkdâm Gazetesi'nde yer alan “*Yeni Kabine Teşekkül Etti*” başlıklı haberde Sait Halim Paşa başkanlığında kurulan yeni kabinenin üyeleri aşağıdaki şekilde listelenmiştir:¹⁰

Sait Halim Paşa	: Sadrazam ve Hariciye Nazırı
Mehmet Esat Efendi	: Şeyhülislam
Halil Bey	: Şura-ı Devlet Riyaseti
Talat Bey	: Dahiliye Nezareti
Başkumandan Vekili İzzet Paşa	: Harbiye Nezareti
Çürüksulu Mahmut Paşa	: Bahriye Nezareti
Rıfat Bey	: Maliye Nezareti
Süleyman Elbistani Efendi	: Ticaret ve Ziraat Nezareti
Osman Nizami Paşa	: Nafia Nezareti
Oksan Mardikyan Efendi	: Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti
Şükrü Bey	: Maarif Nezareti

⁸İkdâm Gazetesi, “*Heyet-i Cedide-i Vükela*”, 3 Haziran 1329 (16 Haziran 1913), Pazartesi, s.4.

⁹Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “*Kabine Hakkında*”, 3 Haziran 1329 (16 Haziran 1913), Pazartesi, s.4.

¹⁰İkdâm Gazetesi, “*Yeni Kabine Teşekkül Etti*”, 5 Haziran 1329 (18 Haziran 1913), Çarşamba, s.3.

Hayri Bey : Evkaf Nezareti

İbrahim Bey : Adliye Nezareti

5. Katil Zanlılarının Yakalanması

Mahmut Şevket Paşa'yı suikast ile katletmek suçundan zanlı olarak yakalananlardan ilki Topal Tevfik isimli şahıstır. Gazetelerde Topal Tevfik'in nasıl ele geçirildiğine dair ayrıntılı haberler bulunmaktadır. Gazete haberlerine bakıldığında Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenleyenlerin kaçışlarını kolaylaştırmak amacıyla otomobil kullandıkları, fakat Topal Tevfik'in otomobile binmesini beklemeden olay yerinden hızla uzaklaştıkları anlaşılmaktadır. Bir bacağı zaten sakat olan Tevfik'in, olay yerinden yaya olarak kaçmaya çalışmışsa da biraz ileride bir hanın tuvaletinde yakalandığı okuyucularla paylaşılan bilgiler arasındadır.

12 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde Tevfik'in yakalanması ile ilgili olarak “*Katil Topal Tevfik*” başlıklı haberde; katillerin kaçtıkları otomobile binmeye fırsat bulamayan ve kendisini tehlikede hisseden Topal Tevfik'in Gedikpaşa'ya doğru kaçmaya başladığı belirtilmiştir. Bu sırada o civarda bulunan ve olaydan haberdar olarak koşan bir polis memuru elindeki silahını saklayarak kaçmakta olan Topal Tevfik'in peşine düşmüştür. Kendisinin “dur” emrine karşılık ateş eden Topal Tevfik'e derhal silahla karşılık veren polis memuru katilin topallamakta olduğunu görmüş ve kendisini ayağından yaraladığını düşünerek takipte yavaşlamıştır. Bu durumdan faydalanan Topal Tevfik Gedikpaşa Çarşısı'na doğru sapmış ve eczane bitişiğindeki hana girmiştir. Topal Tevfik'in izinin kaybolduğunu gören polis memuru etrafı araştırmaya başladığı sırada orada bulunan bir jandarmaya durumu anlatmış ve katilin ancak hana girmiş olabileceğine hükmeden ikili handa araştırmaya girişmişlerdir. Yapılan aramanın ardından Topal Tevfik hanın tuvaletinde yakalanmış, kullandığı tabancalardan Smith Wesson marka olanı mermileriyle beraber bulunmuş, Browning marka olanın ise sadece mermilerine rastlanmış silahın kendisi bulunamamıştır. Derhal tutuklanan Topal Tevfik Merkez Kumandanlığına götürülmüştür.¹¹

Topal Tevfik'in ardından yakalanan ve hakkında gazetelerde çeşitli bilgiler verilen zanlılardan bir diğeri de suikast sırasında katillerin otomobilini kullanan Şoför Cevat'tır. Gazete haberlerinde otomobilin sahibi Abdurrahman'ın babasının evinde yakalandığı bilgisi yer alan Cevat da tıpkı Topal Tevfik gibi önce suikast ile ilgisini reddetmiştir. Ancak kendisine gösterilen ve reddedilmesi imkânsız olan deliller karşısında suçunu kabullenmiş ve itiraflara başlamıştır.

12 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde cinayetin faillerini taşıyan otomobilin Şişli'deki garajlardan birinde bulunduğu ve Cevat isminde birinin de yakalandığı haberinin basında yer aldığı hatırlatılmıştır. Ayrıca Cevat'ın otomobilini Beyazıt Meydanı'ndan Aksaray'a doğru giden yolda sürdüğünün ortaya çıktığı ve konu ile ilgili itiraflara başlayan Cevat'ın çok önemli açıklamalarda bulunduğu bahsedilmiştir.¹²

Suikast olayına karıştıklarından dolayı zanlı olarak yakalanan diğer iki şahıs da Kör Emin ve Şihlî Mustafa'dır. 12 Haziran 1913 tarihinde yakalanan söz konusu zanlılarla ilgili haberler gazetelerde yer almıştır.

13 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nin haberinde Topal Tevfik ve Cevat'tan başka otomobildeki katillerin elebaşı olarak nitelenen ve meşhur bir külhanbeyi olduğu belirtilen Kör Emin adlı bir şahsın daha önceki gün akşam tutuklandığı yazmaktadır. Habere göre Kör Emin'in üstünden 1000 liralık bir senet de çıkmıştır.¹³ Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde fiilen katkısı olduğu

¹¹Tanin Gazetesi, “*Katil Topal Tevfik*”, 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), Perşembe, s.1-2.

¹²Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Şoför Yamağı Cevat*”, 30 Mayıs 1329 (12 Haziran 1913), Perşembe, s.2.

¹³Tanin Gazetesi, “*Katillerden Kör Emin*”, 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), Cuma, s.2.

düşünülen Şihlîli Mustafa adlı bir şahsın da 12 Haziran 1913 tarihinde yakalandığı Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde haber verilmektedir.¹⁴

14 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazete'sinde ise kimlikleri belli katillerden bazılarının daha yakalandığına dair bir haber mevcuttur. Haberde belirtildiğine göre katiller saklandıkları Beyoğlu'ndaki bir evde iki saat süren bir çatışmanın ardından teslim olmuşlardır. Haber gazetede “*Katillerden ve Katillerin Muayyenlerinden Dün de Üçü Beyoğlu'nda Bir Umumhanede Tahassun Ederek Zabıtaya Karşı Silah İstimal Etmişler ve İki Saat Müsademeden Sonra Teslim Olmuşlardır.*” ifadelerinin yer aldığı bir alt başlık şeklinde verilmiştir.

Haberde katillerin kimlikleri hakkında verilen bilgilere göre yakalananlardan birisi pehlivan namını taşıyan ve yüzbaşı iken görevinden uzaklaştırılan Kazım, diğerleri ise Kazım'ın arkadaşlarından ve cinayetin tertipçilerinden olan Mehmet Ali ile Şevki'dir. Çeşitli suçlardan dolayı askerlikten uzaklaştırılmış olan bu üç şahıs başlangıçta Paris anarşistlerine özenerek sonuna kadar vuruşmayı düşünmüşler, ancak daha sonra yeterli cesareti kendilerinde bulamayarak yanlarında yüzlerce mermi olmasına rağmen “aman, bizi vurmayınız!” diye yalvararak teslim olmuşlardır. Bu arada üzüntüye neden olan iki olayın meydana geldiği, bunların da İstanbul Muhafızlığı memurlarından Yüzbaşı Hilmi ve Polis Müdürlüğü Adli Kısım Şefi Samuel Bey'in çatışma sırasında yaralanması olduğu belirtilmiştir. Hilmi Bey'in yarasının kötü olduğu, Samuel Bey'in yarasının ise herhangi bir tehlike arz etmediği bilgisi de haberde yer almıştır.¹⁵

Ele geçirilen suikast zanlılarından birisi de Ziya'dır. Ziya ile ilgili gazete haberlerinden anlaşıldığına göre 15 Haziran 1913 tarihine kadar saklanmayı başaran Ziya güvenlik güçlerinin sıkı takibi ile etrafındaki çemberin gittikçe daraldığını görerek teslim olmaya karar vermiştir.

14 Haziran 1913 tarihinden itibaren Ziya'nın ele geçirilmesi ile ilgili olarak haberlere rastlanmaktadır. Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'ndeki konu ile ilgili habere göre Ziya teslim olduğunda, başında siyah bir kalpak bulunmaktadır. Bıyıklarını kesen ve siyah bir elbise giyen Ziya her zamankinin aksine gözlüklerini de takmamıştır. Arkadaşlarıyla birlikte suikastı gerçekleştirdikten sonra Şişli'de bir garajda ele geçirilen araba ile Şişli'ye kadar gelen Ziya o dakikadan itibaren tutuklandığı zamana kadar Şişli'deki bir evde saklanmıştır.¹⁶

17 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde belirtildiğine göre, önceki gün de suikast olayının aydınlatılmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır. Bu adımın atılmasında Polis Müdürlüğü eski Adli Kısım Müdürü Muhip'in itiraflarının payı büyüktür. Gerçekten önemli olan bu itiraflarla Muhip, kendisinin suikastın hazırlanıp gerçekleştirilmesini idare etmekte olduğunu artık açık bir şekilde itiraf etmiş, cinayet ve ihtilal hazırlıkları ile uğraşanların en başta gelenlerinden birisinin kendisi olduğunu söylemiştir.¹⁷

Ele geçirilemeyen katillerin suç ortaklarından Nazmi ve Abdurrahman ile ilgili olarak da 19 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde yer alan bunlara ait fotoğrafların altında Basın Müdürlüğü'nün bir tebliği yayınlanmıştır. Söz konusu tebliğde İstanbul Muhafızlığından bildirildiğine göre gazeteye gönderilen Nazmi ve Abdurrahman'a ait fotoğrafların mümkün olduğunca çabuk gazetede yayınlanması istenmektedir. Ayrıca ismi geçen şahısların nerede olduklarını bilip de ihbar etmeyenlerin ve bunları saklayanlarla yiyecek ve yatacak yer verenlerin suç ortağı sayılarak ilgili ceza kanununun 45. maddesi gereğince kürek cezasına çarptırılacaklarının ilan edilmesi istenmektedir.¹⁸

¹⁴Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Şihlîli Mustafa*”, 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), Cuma, s.1.

¹⁵Tanin Gazetesi, “*Tahkikat ve Takibat: Birer Birer Yakalandılar!*”, 1 Haziran 1329 (14 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

¹⁶Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, “*Ziya'nın Tevkifi*”, 1 Haziran 1329 (14 Haziran 1913), Cumartesi, s.3.

¹⁷Tanin Gazetesi, “*Tahkikat*”, 4 Haziran 1329 (17 Haziran 1913), Salı, s.1.

¹⁸Tanin Gazetesi, “*Matbuat Müdüriyeti'nden*”, 6 Haziran 1329 (19 Haziran 1913), Perşembe, s.1.

6. Katil Zanlılarının Mahkeme Edilmeleri

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayına doğrudan katılanlar ve cinayet olayına katıldıkları kesin bir şekilde ortaya çıkanların Divan-ı Harb-i Örfi'deki¹⁹ mahkemeleri 19 Haziran 1913 günü başlamıştır.

Merkez Kumandanlığında toplanmakta olan Divan-ı Harb-i Örfi, 19 Haziran günü öğleden sonra Polis Genel Müdürlüğü'ne nakledilmiş ve burada görev yapmaya başlamıştır. Bu durumun sebebi tutukluların Polis Müdürlüğü'nde bulundurulmaları ve Polis Müdürlüğü ile Divan-ı Harb-i Örfi Tahkikat Heyeti'nin araştırma ve sorgulamayı aynı zamanda ve ortaklaşa yapmalarıdır. Tutukluların mahkeme için Merkez Kumandanlığına kadar götürülmelerinde daima zorluk olacağı için Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti Polis Müdürlüğü'ne gelmeyi tercih etmiştir.²⁰

Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenleyerek ölümüne sebep olan katilleri ve suikastın hazırlanmasında katkısı olanları yargılamakla görevli Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti, Erkan-ı Harbiye binbaşlarından Remzi Bey'in başkanlığında, Piyade binbaşlarından Muammer Bey, Yüzbaşı Kemal Bey, Yüzbaşı Abdi Bey, Yüzbaşı Hüsnü Bey, Jandarma Yüzbaşısı Rıza Bey, Çanakale eski mebusu Yüzbaşı Nail Bey ile Mülazım Rüştü ve Kadri Beyler' in üye olarak katılımlarıyla toplanmıştır.²¹

20 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi olayına karışanların Polis Müdürlüğü'ndeki sorgulamalarının neticelenmesi ve olaya karıştığı hükümet tarafından anlaşılanların sayısı ile ilgili haberde bu sayının otuzu geçtiği belirtilmiştir.

Haberin devamında anlatıldığına göre birkaç günden beri Polis Genel Müdürlüğü'nde devam eden sorgulama sona ermiş ve sorgulama heyeti tarafından hazırlanan fezleke, yani sorgulamanın sonucunu bildiren belge, 19 Haziran Perşembe günü Divan-ı Harb-i Örfi'ye sunulmuştur. Sayıları otuzu geçen söz konusu şahıslardan yalnız yirmi dördü tutuklu bulunmaktadır ve Divan-ı Harb-i Örfi bu yirmi dört şahıs hakkında yüzlerine karşı hüküm verirken firari durumda olan on dört kişi hakkında ise gıyaben yargılama yapacaktır.²²

Gazetelerde Polis Müdürlüğü'ndeki tutuklular ve henüz ele geçirilemeyen firarilerin isimleri liste halinde verilmiştir. Polis Müdürlüğü'nde bulunanların yirmi dört kişi olduğu belirtilerek isimleri sıralanmıştır.

Bunlar Yüzbaşı Kazım, Polis Genel Müdürlüğü eski Siyasi Kısım Müdürü Muhip, Damat Salih Paşa, Kumarbaz Ziya, Gelenbevi İdadisi Baş Gözetmeni Abdullah Safa, Bahriye Mülazımlığından uzaklaştırılmış Şevki, Mülazım Mehmet Ali, Topal Tevfik, Şoför muavini Cevat, Gümrük muayene memurlarından Kara Ahmet, Tophane amelesinden Raif, Kumarbaz Ziya'nın kardeşi Hakkı, Tütün kaçakçısı Ragıp, Jandarma erlerinden Kemal, Şıhlılı Mustafa, Kasabın Fehmi, Jandarma erlerinden Sadık, Eski Polis Müfettişi Kör Emin, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne memur Miralay Kemal Bey, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Özel Şube Müdür Muavini Miralay Fuat Bey, 16. Alayda 3. Bölük Komutanı Yüzbaşı Adil Bey, Mahmut Şevket Paşa'nın şoförü Mehmet, Şoför İsmail, Hukuk Mektebi öğrencilerinden Alaaddin'dir.²³

Gazetelerde Polis Müdürlüğü'nde bulunan tutukluların isim listesinden başka firarda olanların isimlerine de yer verilmiştir. Eski Dahiliye Nazırı Reşit Bey, Eski Stockholm Elçisi Şerif Paşa ve Prens Sabahattin Bey gibi isimler firarda olanların en dikkat çekicileridir.

¹⁹Sıkı yönetim mahkemesi

²⁰Tanin Gazetesi, "Tahkikat ve Takibat", 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²¹Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Divan-ı Harb-i Örfi Heyeti", 8 Haziran 1329 (21 Haziran 1913), Cumartesi, s.2.

²²Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Müttehimler Divan-ı Harb'de", 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²³Tanin Gazetesi, "Buradaki Mevkufin", 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2. Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Elyevm Mevkuf Bulunanlar", 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

Diğer firarilerin isimleri ise Kumarbaz Nazmi, Hacı Nazmi Paşa'nın oğlu Şoför Abdurrahman, Tütün kaçakçısı Kavaklı Mustafa, Jandarma Bölük Komutanlığından emekli Mehmet Bey, Yüzbaşı Kazım'ın kardeşi Hikmet, Kaymakam Çerkez Ziya Bey, Ziraat Bankası memurlarından Kazak Süleyman Paşazade Adil Bey, komiserlikten uzaklaştırılmış Latif Efendi, Eski Gümölcüne Mebusu Gümölcüneli İsmail Bey, Şerif Paşa'nın özel katibi Pertev Tevfik Bey, Hukuk Mektebi'nden mezun yazarlardan Kemal Midhat Bey olarak gazetelerde sıralanmıştır.²⁴

Gazete haberlerine bakıldığında mahkeme ile ilgili kamuoyundaki genel beklentinin, mahkeme sürecinin çok uzun sürmeyeceği yönünde olduğu görülmektedir. Çünkü katillerin bir kısmı suçlarını itiraf ettikleri gibi diğer bazı zanlıların suçlu olduklarını gösteren kesin deliller de bulunduğu Divan-ı Harb'in kararını vermesinin fazla zaman almayacağı düşünülmektedir.

21 Haziran 1913 tarihli İkdâm Gazetesi'nin zanlıların mahkemesi ile ilgili haberine göre 19 Haziran 1913 tarihindeki celse sabah saat 03:00'a kadar sürmüş, Divan-ı Harb-i Örfî sorgu hakiminin kararnamesinin mahkemede okunması yalnız iki saat sürmüş ve bundan sonra savcı da iddiasını okumuştur. 20 Haziran 1913 tarihinde devam edilen mahkemede de katiller, hakimler heyeti önünde önceki itiraflarını yalanlamadıkları gibi daha geniş itiraflarda bile bulunmuşlardır. Zanlılar önce birer birer, ardından da lüzum görüldükçe yüz yüze getirilerek mahkeme edilmişlerdir.²⁵

21 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nde belirtildiğine göre de Divan-ı Harb-i Örfî Heyeti huzurunda 19 Haziran tarihinde mahkemeleri yapılan zanlılar suçu birbirlerine yüklemek için oldukça önemli bilgileri itiraf etmişlerdir. Bunlar; belki kurtuluruz ümidiyle, her ne yapmışlarsa tamamıyla ortaya koymuş ve ülkede karışıklık çıkarmaya yönelik faaliyetleri ile ilgili gayet önemli ve açık bilgileri paylaşmışlardır.²⁶

Mahkemenin seyri ile ilgili haberler vermeye devam eden gazetelerden biri olan 21 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde 20 Haziran tarihinde Divan-ı Harb-i Örfî Heyeti'nin Remzi Bey'in başkanlığında toplanarak katiller ve onları teşvik edenlerin mahkemelerine devam ettiği belirtilmiştir. Katillerden Kazım ve diğerleriyle Muhip, Salih Paşa, Miralay Kemal ve Fuat Beyler' in Divan-ı Harb'in akşam saat altıya kadar aralıksız devam eden iki celsesinde sorgulandıkları yazılmıştır. Ayrıca 21 Haziran günü öğleden önce saat dokuzda Divan-ı Harb'in üçüncü celsesinin toplanarak mahkemeye devam edileceği de hatırlatılmaktadır.²⁷

22 Haziran'da ise suçluların mahkemeleri ile ilgili basında yer alan açıklamalarda 19 Haziran tarihinden beri Polis Genel Müdürlüğü'nün üçüncü kat salonunda devam eden mahkemenin önceki gün de devam ettiği belirtilmiştir. 22 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki haberde önceki gün sabahleyin Divan-ı Harb'in toplanmasıyla birlikte zanlıların derhal birer birer hâkim heyeti huzuruna getirildikleri bilgisi okurlarla paylaşılmıştır. Suçluların durumları ile ilgili olarak da “perişan bir yüz, buruşuk alınlar, kararış ve bulanmış gözlerle merdivenleri çıktıklarının” görüldüğü ve bu hallerinin de görenlerde derin bir etki bıraktığından bahsedilmiştir. Mahkemenin öğleden sonra saat bir buçuğa kadar sürdükten sonra gerek hâkim heyetinin gerekse zanlıların yemek yemeleri için celseye ara verildiği, saat üçte mahkemeye yeniden başlandığı ve akşam geç vakte kadar devam ettiği ifade edilmiştir. Bazı duyumlara göre Damat Salih Paşa'nın kısmen suçunu itiraf ettiği bilgisine de haberde yer verilmiştir.²⁸

Mahkemenin son bulması ile ilgili gazete haberlerine ise 23 Haziran 1913 tarihinden itibaren rastlamak mümkündür.

²⁴Tanin Gazetesi, “Hal-i Firarda Olanlar”, 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2. Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “Hal-i Firarda Bulunanlar”, 7 Haziran 1329 (20 Haziran 1913), Cuma, s.2.

²⁵İkdâm Gazetesi, “Muhakemat”, 8 Haziran 1329 (21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁶Tasvir-i Efkâr Gazetesi, “İtirafat”, 8 Haziran 1329 (21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁷Tanin Gazetesi, “Katillerin Muhakemesi”, 8 Haziran 1329 (21 Haziran 1913), Cumartesi, s.1.

²⁸Tanin Gazetesi, “Mücrimlerin Muhakemeleri”, 9 Haziran 1329 (22 Haziran 1913), Pazar, s.1.

23 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde konu ile ilgili olarak zanlıların mahkemesinin 22 Haziran sabahı sona erdiği, mahkeme dosyalarının birleştirilmesi, kararnamelerin yazılıp temize çekilmesinin zaman alacağı için kabul edilen kararların Padişah'a sunulmasının ertesi güne (23 Haziran) kaldığı duyurusu yapılmaktadır.²⁹ Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde ise bu konuda 23 Haziran 1913 tarihinde şu ifadeler yer almaktadır: "Divan-ı Harb-i Örfi Heyet-i Hakimesi'nce müttehimlere tefhim edilen hükm-ü karar bazı esbap dolayısıyla nihayet bugün öğleden sonra arz-ı atabe-i ulya kılınmıştır.(...)"³⁰

7. Mahkemenin Sonucu ve Cezaların İnfazı

23 Haziran 1913 tarihinde zanlıların Divan-ı Harb-i Örfi'deki mahkemelerinin sona ermesinin ardından basında konu ile ilgili haberler yer almaya başlamıştır. 24 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'nde, Divan-ı Harb-i Örfi'nin Hüküm Kararnamesi³¹ yayınlanmış ve zanlıların hangi suçtan dolayı hangi cezalara çarptırıldıklarına da açıklık getirilmiştir.

Yine 24 Haziran 1913 tarihli ve "Suikast Mahkumları" başlıklı habere göre yargılamalar neticesinde suikast işine adı karışanlardan Sabahattin Bey, Reşit Bey, Gümülcineli İsmail Efendi, Damat Salih Paşa, Şerif Paşa, Miralay Fuat Bey, Kemal Midhat, Pertev Tevfik, Kaymakam Zeki Beyler ile yüzbaşılıktan uzaklaştırılmış Kazım Efendi ve Eski Siyasi Kısım Müdürü Muhip Bey mevcut düzeni değiştirmeye yönelik kötü niyetli girişimin başlıca hazırlayıcıları ve azmettiricileri sıfatıyla; Ziya, Topal Tevfik, Şevki, Mehmet Ali, Abdullah Safa, Nazmi, Abdurrahman ve Cevat'ın da Mahmut Şevket Paşa ve İbrahim Bey'in doğrudan doğruya katilleri olmak suçuyla mahkumiyetlerine karar verilmiştir.³²

25 Haziran 1913 tarihli Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin haberinde belirtildiği kadarıyla da Damat Salih Paşa, Muhip Bey, Miralay Fuat Bey, Yüzbaşı Kazım Efendi, Şevki, Mehmet Ali, Ziya, Ziya'nın kardeşi Hakkı, Topal Tevfik, Abdullah Safa, Cevat, Jandarma Kemal idam cezasına çarptırılmışlardır. Sabahattin Bey, Reşit Bey, Gümülcineli İsmail Efendi, Şerif Paşa, Kaymakam Zeki Bey, Yüzbaşı Kazım'ın kardeşi Hikmet, Kemal Midhat, Pertev Tevfik, Nazmi, Abdurrahman, Kavaklı Mustafa, Jandarma yüzbaşılığından emekli Mehmet adlı kişiler firari halde bulundukları için gıyaben idama mahkûm edilmişlerdir.³³

Ayrıca yargılama neticesinde Kara Ahmet, Raif ve Ragıp on beş sene kürek cezasına; Kör Emin ve Süleyman Paşazade Adil isimli şahısların ise müebbet kalebentliğe mahkûm olduklarına dair haberler 24 Haziran 1913 tarihli Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nde yer almıştır.³⁴

24 Haziran 1913 tarihli Tanin Gazetesi'ndeki "Suikast Mahkumları" başlıklı haberde ise diğer zanlılardan Erkan-ı Harp Miralayı Kemal ve Hukuk Mektebi öğrencilerinden İzzettin, Yüzbaşı Adil ve Şoför İsmail, Şoför Mehmet ve Jandarma Sadık, Kasabın Fehmi ve Şıhlılı Mustafa'nın da suça iştirakleri sabit olmadığından beratlarına karar verildiği bilgisi okurlarla paylaşılmıştır.³⁵

Gazetelerde belirtildiğine göre idama mahkûm olanlar, 23 Haziran 1913 gecesi henüz Polis Müdürlüğü'nde Araştırma Dairesi'ndeki odalarda ikişer üçer kişi bulunurlarken, idamlarıyla ilgili Padişah iradesinin çıkmasının ardından kelepçe takılarak dairenin alt katına alınmışlardır.³⁶ Saat 00:20'de ise Polis Müdürlüğü önünde beklemekte olan üç otomobile bindirilmişlerdir. Birinci ve ikinci

²⁹Tanin Gazetesi, "Muhakemenin Hitamı", 10 Haziran 1329 (23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

³⁰Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Divan-ı Harb-i Örfi'de-İdam Edilecekler", 10 Haziran 1329 (23 Haziran 1913), Pazartesi, s.1.

³¹Tanin Gazetesi, "Mazbata-i Hükmiyye", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1-2.

³²Tanin Gazetesi, "Suikast Mahkumları", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³³Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "Mahkumin/ İdama Mahkûm Olanlar", 12 Haziran 1329 (25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

³⁴Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Hüküm-ü İdamın İnfazı", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁵Tanin Gazetesi, "Suikast Mahkumları", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁶Tercüman-ı Hakikat Gazetesi, "Polis Müdüriyeti'nde", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1.

otomobilde muhafızlarıyla beraber katiller ve suç ortakları, üçüncü otomobilde ise Miralay Fuat Bey ve Salih Paşa bulunmaktadır. Mahkumlar bu üç otomobil ile beşer dakika ara ile Harbiye Nezareti'nde Merkez Kumandanlığı Dairesi'ne getirilmişlerdir.³⁷

Saat 03:20 civarlarında ise elbiselerinin üzerine beyaz idam gömlekleri giydirilen mahkûm kafilesi süngülü askerlerin eşliğinde Beyazıt Meydanı'na ilerlemeye başlamışlardır. Meydanda eğri bir hat üzerinde idam sehpaları hazırlanmış ve meydanın etrafı süngülü asker, jandarma ve polis memurları tarafından çevrilmiştir.³⁸ Saat 03:50'de şafak sökerken Kazım beyaz gömleğiyle dar ağaçlarının önüne getirilmiş ve idam fermanı okunmuştur. İdam fermanı; Polis Müdürü, Merkez Kumandanı, Jandarma Kumandanı, polis merkezi memurlarından bir kısmı, halk, yerli ve yabancı gazetecilerin hazır bulunduğu bir kalabalığın önünde okunmuştur. Fermanın beş dakikada okunmasının ardından Kazım sehpanın altındaki iskemleye çıkarılmış ve boynuna ip geçirilmiş ve idamı gerçekleştirilmiştir. Ardından Kumarbaz Hakkı, Abdullah Safa Kazım'ın sağına; Salih Paşa, Kumarbaz Ziya, Mehmet Ali, Muhip, Miralay Fuat, Topal Tefvîk ve Şevki ise soluna asılmıştır. Jandarma Kemal ve Şoför Cevat da Hakkı'nın sağ tarafına asılarak idamları 20 dakikada gerçekleştirilmiştir.³⁹

8. Değerlendirme ve Sonuç

Mahmut Şevket Paşa, Osmanlı sadrazamları içinde bir yönüyle farklılık arz eden bir asker ve devlet adamıdır. Paşa, İmparatorluğun günlük tutmuş ve hayatı bir suikast ile noktalanmış tek sadrazamıdır. Paşa'nın sadareti 1913'te 4 ay 19 gün devam etmiş ve bu süreçte tuttuğu günlük, çökmek üzere olan bir imparatorluğun içinde bulunduğu iç ve dış sorunları yansıtan bir çeşit ayna vazifesi görmüştür. Mahmut Şevket Paşa'yı suikastın hedefi haline getiren sürecin başlangıcı ise hükümet başkanı olarak iş başına geçmesi olmuştur. Edirne'nin düşmanlara teslim edildiği iddiası da önemli bir gerekçe olarak gösterilerek 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleşen Babıali Baskını ile düşürülen Kâmil Paşa hükümetinin ardından Mahmut Şevket Paşa hükümeti kurulmuştur. Ancak bu durum hükümeti bir darbe ile düşürme fikrinin diğer iktidar namzetleri ve özellikle İttihat ve Terakki muhalifleri tarafından iktidara geçmenin önemli bir yolu olarak görülmesine sebep olmuştur.

Yeni kurulan hükümetin en önemli dayanağı olarak gördükleri Harbiye Nazırı ve Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın ortadan kaldırılması ile hükümeti düşürerek kendilerine iktidar yolunu açma düşüncesinde olanlar 11 Haziran 1913'te gerçekleştirdikleri bir suikast ile Paşa'nın hayatına son vermişlerdir. Söz konusu kişiler Mahmut Şevket Paşa'nın otomobili ile Harbiye Nezareti'nden Babıali'ye doğru yol aldığı sırada gerçekleştirilen suikasttan başka dönemin önde gelen devlet adamlarına da suikast yapılmasını ve oluşacak kargaşa ortamından yararlanarak hükümetin düşürülmesini düşünmüşlerse de başarılı olamamışlardır. Gerek İstanbul Muhafızı Cemal Bey ve Polis Müdürü Azmi Bey'in etkili çabaları, gerekse hükümetin aldığı sert tedbirler ile Mahmut Şevket Paşa'nın katlinde rol oynayanların büyük kısmı kısa sürede yakalanmış ve diğer suikastların da gerçekleşmesine imkân tanınmadan bir kargaşa ortamının doğmasının önüne geçilmiştir.

Suikast olayının ayrıntıları ve suikasttan sonra yaşanan gelişmeler dönemin önemli İstanbul gazetelerinde uzun uzadıya açıklanmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın katlinde fiilen görev alanlardan suikastı azmettirenlere kadar olayla bağlantısı olanların yakalanması ve bu şahısların zamanın sıkı yönetim mahkemesi olan Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanmaları sırasında yaşanan gelişmeler ile ilgili haberler gazetelerde günü gününe yer bulmuştur. Basında yer alan bilgilere göre mahkeme sürecinin kısa sürede tamamlanmasının ardından bir kısmı yurt dışına kaçtığı için gıyaben olmak üzere toplam 24 kişi hakkında idam kararı çıkmıştır. Bundan başka üç kişinin on beş sene kürek cezası, iki kişinin

³⁷Tanin Gazetesi, "Hükûm-ü İdamın İcrası", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.1.

³⁸Tanin Gazetesi, "İcra-i Hükûm-ü İdam", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.5.

³⁹Tanin Gazetesi, "İcra-i Hükûm-ü İdam", 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913), Salı, s.5. Tasvir-i Efkâr Gazetesi, "İnfaz-ı Hükûm: İdam!", 12 Haziran 1329 (25 Haziran 1913), Çarşamba, s.2.

müebbet kalebentlik cezası almasına ve sekiz kişinin de olayla ilgisi olmadığı gerekçesi ile beratına karar verilmiştir. Bu sırada birçok kişi de ülkede ve özellikle başkentte huzur ve güvenliğin sağlanması gerekçe gösterilerek sürgüne gönderilmiştir.

KAYNAKÇA

1.Gazeteler

İkdam Gazetesi

Tanin Gazetesi

Tasvir-i Efkâr Gazetesi

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi

2.Kitaplar ve Makaleler

Ahmad, Feroz, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007.

Akşin, Sina, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2014.

Alkan, Ahmet Turan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, İstanbul, Ufuk Kitap, 2006.

Artuç, Nevzat, “Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005, S.12, ss.73-101.

Babacan, Mehmed Talat Paşa 1874-1921, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Bardakçı, Murat, *Mahmut Şevket Paşa'nın Sadaret Günlüğü*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Bayar, Celal, *Ben de Yazdım, Milli Mücadeleye Gidiş*, İstanbul, Sabah Kitapçılık, 1997.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, c.2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

Birbudak, Togay Seçkin, “Osmanlı Basınında Mahmut Şevket Paşa Suikastı”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar 2013, S.65, ss.69-94.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası-II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1990.

Bleda, Mithat Şükrü, “İmparatorluğun Çöküşü”, İstanbul, Destek Yayınevi, 2010.

Cemal Paşa, *Hatırat (Yayına Hazırlayan: Ahmet Zeki İzgöer)*, İstanbul, Dün Bugün Yarın Yayınları, 2012.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c.4.,Doğu Yayınevi, 2011.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Sadrazamlar*, c.4, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982.

Kabacalı, Alpay, *Tanzimat'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Cinayetler*, İstanbul, Güner Yayınları, 2007.

Karal, Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c.5, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Karaer, Nihat, *Tam Bir Muhalif Refik Halid Karay*. İstanbul, Temel Yayınları, 1998.

Kutay, Cemal, *Örtülü Tarihimiz*, c.1., İstanbul, Hilal Matbaası, 1975.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, Arkadaş Yayınları, 2013.

-
- Nur, Rıza, *Cumhuriyet Öncesinin Perde Arkası, Hayat ve Hatıratım*, Editör: Ö.Andaç Uğurlu, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2010.
- Şakir, Ziya, *Mahmut Şevket Paşa (Yayına Hazırlayan: Serkan Erdal)*, İstanbul, Akıl Fikir Yayınları, 2011.
- Tansu, Samih Nafiz, *İttihat ve Terakki İçinde Dönenler*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1960.
- Tansu, Samih Nafiz, *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul, Sebil Yayınevi, 1996.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler*, c.3, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Yakut, Kemal, "Mahmut Şevket Paşa ve Dönemi", Eskişehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Eskişehir, 1998.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve geçirdiklerim (Yayına Hazırlayan: Erol Şadi Erdirinç)*, İstanbul, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1997.
- Zürcher, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi (Çeviren: Yasemin Saner Gönen)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.
- Yakut, Kemal, "Mahmut Şevket Paşa ve Dönemi", Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmış Doktora Tezi), Eskişehir, 1998.